

Kravlista –kontrollprogrammet Fiskhälsa

I denna bilaga återfinns samtliga krav, utöver de förutsättningar som finns angivna i plan och riktlinjer, som kan ställas på anläggningar anslutna till det frivilliga nationella kontrollprogrammet. Vilka krav som är applicerbara för respektive anläggning beror verksamhetens inriktning och utformning.

Om kontrollprogrammets krav vid något tillfälle skulle vara oförenligt med lagstiftningens krav har lagstiftningens krav företräde.

Anläggningsbesök genomförs, av i programmet behörig veterinär, enligt särskild vägledning och besöksprotokoll förs. Veterinären kontrollerar att de av kontrollprogrammets krav som är relevanta för den aktuella anläggningen uppfylls. Veterinären inriktar sig vid besöket på de kontrollpunkter som är visuellt kontrollerbara, men dialog ska vid besöket även föras med djurhållaren angående de delar av kraven som inte är direkt visuellt kontrollerbara vid anläggningsbesök.

Definitioner och termer

De termer som är markerade med asterisk (*) är förklarande för termer som används allmänt inom branschen eller i detta dokument, övriga följer en i lagstiftningen formulerad definition.

Animaliska biprodukter: Hela kroppar eller delar av kroppar från djur, produkter av animaliskt ursprung eller andra produkter som kommer från djur och inte är avsedda som livsmedel, inbegripet ägg, embryon och sperma.

Besättning: Grupp av djur som utgör en epidemiologisk enhet eller som tillhör samma produktionsplatsnummer.

Besättningstäthet: Antal kg fisk som hålls per m³ vatten, även benämnd biomassa.

Besöksjournal*: I en besöksjournal förs uppgifter om besökare in (t.ex. syfte med besök och om kontakt med andra anläggningar) för att minska risken för införsel av smittsamma sjukdomar samt underlätta smittspårning vid uppkommen smitta.

Fisk: Fiskar i alla levnadsstadier, från rom/mjölke till fisk.

Fiskodling: Anläggning för uppfödning av fisk under kontrollerade förhållanden, exempelvis bassänger, dammar, kassar eller andra fullt avgränsade inhägnader. En fiskodling kan bestå av flera anläggningar. Även benämnd odling.

Foder: Alla ämnen eller produkter, inbegripet tillsatser, och oberoende av om de är bearbetade, delvis bearbetade eller obearbetade, som är avsedda för utfodring av djur.

Djurhållare: en djurägare, dennes ställföreträdare eller en annan person som är ansvarig för djurhållningen på en anläggning eller i enskilt hushåll där djur hålls.

Dokumentation*: Spårbar dokumentation kan utformas på olika sätt. För inköp samlas följesedlar eller fakturor. Dokumentation kan också utgöras av analysrapporter, anteckning om åtgärd på en analys, digital information som e-post eller ett meddelande från en sättfiskleverantör osv. Beskrivning av sådant som rutiner och registrering av temperaturer utformas på ett sätt som bäst passar den aktuella anläggningen, för andra ändamål krävs notering i en särskilt godkänd journal.

Livsmedel: Alla ämnen eller produkter, oberoende av om de är bearbetade, delvis bearbetade eller obearbetade, som är avsedda att eller rimligen kan förväntas att förtäras av människor.

Läkemedel: Varje substans eller kombination av substanser som tillhandahålls med uppgift om att den har egenskaper för att förebygga eller behandla sjukdom hos människor eller djur, eller som kan användas på eller tillföras människor eller djur i syfte att återställa, korrigera eller modifiera fysiologiska funktioner genom farmakologisk, immunologisk eller metabolisk verkan eller för att ställa diagnos.

Medicinfoder*: I branschen allmänt använt uttryck för läkemedel som blandats i foder. (Se definition av foder samt läkemedel). Ordinerar av veterinär, blandas av fodertillverkare med tillstånd från Jordbruksverket och ska av odlaren ges till fisken enligt veterinärens ordination.

Odlaren*: Odlingsföretagare som bedriver fiskodlingsverksamhet. Kan även, i de situationer då delegering av ansvar och arbetsuppgifter föreligger, avse anställda inom odlingsföretagets verksamhet.

Odlingsenhet: Damm, kasse, tråg eller motsvarande avgränsat område för fisk i en fiskodling.

Odlingsjournal*: Journal som beskriver fiskbesättningen och förändringar i besättningen.

Profylax*: Åtgärder och behandlingar som genomförs för att förebygga sjukdom. Profylaktiska behandlingar ska journalföras på samma sätt som andra behandlingar.

Smittskyddszon*: Indelning av fiskodlingen i olika områden där arbetsmaterial, utrustning, foder och djur hålls separerade på ett sådant sätt att risken för spridning av smittämnen mellan smittskyddszoner minimeras. Det innebär bland annat separata skyddskläder för användning i de olika smittskyddszonerna, separat utrustning, hygienrutiner när en zon beträds eller lämnas samt rutiner för arbetsordning när samma personal arbetar i flera smittskyddszoner.

Stamfiskar*: De fiskar, honor och hanar som selekteras för avel och romproduktion. Även benämnt avelsfiskar.

Spårbarhet: Möjlighet att spåra och följa livsmedel, foder, livsmedelsproducerande djur eller ämnen som är avsedda att eller kan förväntas ingå i ett livsmedel eller ett foder genom alla stadier i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan.

Sättfisk*: Fisk som föds upp med avsikt att förflyttas för att sättas ut i vattenförekomst eller fortsätta födas upp på annan anläggning.

Trängning*: Att i samband med hantering och förflyttning av fisken föra samman fiskpopulationen i en odlingsenhet på en mindre yta i syfte att enklare kunna genomföra åtgärden.

Vattenkvalitet: Vattnets innehåll av bl.a. syrgas och koldioxid, pH, ammonium- och salthalt, grumlighet samt innehåll av andra ämnen eller föroreningar som påverkar fiskens hälsa.

Vattenbruksanläggning: Lokal, avgränsat område eller inrättning som drivs av ett vattenbruksföretag och där vattenbruksdjur föds upp i syfte att släppas ut på marknaden, utom sådana där viltlevande vattendjur som tas upp eller fångas för att användas som livsmedel, hålls tillfälligt utan utfodring i väntan på slakt. Även benämnd anläggning.

Åtgärdssjukdom*: Termen avser av EU förtecknade sjukdomar enligt artikel 9 (EU) 2016/429 samt sådana sjukdomar för vilka Sverige har nationella åtgärder enligt artikel 226 (EU) 2016/429

1. Kontroll och dokumentation

Journalföring

- 1.1 Varje odlingsenhet inom en anläggning ska ges ett identifikationsnummer. I odlingsjournalen ska uppgifter om och hanteringen av varje individuell odlingsenhet föras in.
- 1.2 Utöver den lagstadgade journalföringen ska journal föras över händelser och situationer med uppenbar betydelse för smittskydd och djurhälsa. Sådana journalanteckningar ska vara anläggningsanpassade och ändamålsenliga för den aktuella verksamheten.

2. Fiskavel och romproduktion

Separation

- 2.1 Avels-/stamfiskar ska hållas smittskyddsmässigt separerade från övrig fisk och rom. Om denna punkt inte är genomförd på anläggningen ska en tidsatt handlingsplan för uppfyllande av kravet, i samråd med kontrollerande veterinär, upprättas och efterföljas.
- 2.2 Inkommande vatten till anläggningar där avels-/stamfiskar hålls ska alternativt:
 - tillföras grundvatten och/eller
 - vatten som renats från smittämnen med ett tillfredsställande resultat
 - vatten som på annat sätt innebär låg risk att föra in smitta i anläggningen. Med låg risk avses exempelvis vatten där det inte förekommer utsättning av odlad fisk från andra anläggningar och där det inte finns andra fiskodlingsanläggningar uppströms, alternativt där fiskar från utsättningar och andra fiskodlingsanläggningar uppströms inte kan förflytta sig till anläggningens närområde. Låg risk för smittspridning från vattnet förutsätter också att ingen kraftig pågående smittspridning konstaterats bland vilda fiskar.Anläggningar där avels/stamfiskar hålls undantas från denna regel om samtliga fiskar och deras avkomma hålls i samma vatten där de sätts ut. Om denna punkt inte är genomförd på anläggningen ska en tidsatt handlingsplan för uppfyllande av kravet upprättas i samråd med kontrollerande veterinär och efterföljas.
- 2.3 Vattenflödet i en rom- och/eller sättfiskproducerande anläggning ska inte vara seriekopplat mellan karen/odlingsenheterna. Om denna punkt inte är genomförd på anläggningen ska en tidsatt handlingsplan för uppfyllande av kravet upprättas i samråd med kontrollerande veterinär och efterföljas.

Kramning

- 2.4 Kramningen ska ske enligt rutiner som förebygger och förhindrar införsel och spridning av smitta. Detta innebär minimering av trängning, håvning, hantering och andra stressande moment, noggrant utvald utrustning för att minimera stress och skaderisk samt strikta hygienrutiner i alla moment i kramningsarbetet.

- 2.5 Den rom som kramats ska desinficeras med väl beprövade metoder och åtgärden noteras i anläggningens journaler.

3. Inköp av rom och levande fiskar

Tillstånd, transport och leverantör

- 3.1 Valet av leverantör ska ske efter noggrann riskbedömning oavsett ursprungsland. Se plan och riktlinjer för det frivilliga nationella kontrollprogrammet Fiskhälsa för information om regler för levererande anläggning inom kontrollprogrammet.

Leverans av rom och fisk till anläggningen

- 3.2 Fiskarnas hälsa ska kontrolleras i samband med leverans till anläggningen samt vid upprepade tillfällen en tid efter för att säkerställa att inga sjukdomstecken uppkommer.
- 3.3 Nyligen levererade fiskar ska hållas separerade från övriga fiskar på anläggningen till dess att odlaren försäkrat sig om att fiskarna är friska. Om detta inte är genomförbart på anläggningen ska en tidsatt handlingsplan för att uppnå kravuppfyllnad upprättas i samråd med kontrollerande veterinär.

Ovanstående gäller inte vid introducering av nytt avelsmaterial från lägre hälsoklass, i de sammanhangen gäller reglerna för screening i bilaga 3, vilka innebär att de nylevererade fiskarna alltid ska hållas smittskyddsmässigt separerade tills de konstaterats smittfria.

- 3.4 Smittskyddsförebyggande rutiner i samband med leverans av rom och fisk ska finnas nedtecknade och efterföljas.

4. Levnadsmiljö

Tillsyn

- 4.1 Utöver vad som anges i lagstiftningen ska på anläggningen finnas kännedom om och vid behov kontrolleras, andra för odlingstekniken, den aktuella anläggningen och i sammanhanget relevanta vattenkvalitetsparametrar.
- 4.2 Alla avvikelser i hälsa, beteende och levnadsmiljö hos fiskarna ska noteras i odlingsjournalen. Åtgärder och resultatet av dessa ska dokumenteras och följas upp.
- 4.3 Tillsynen ska ske enligt, till anläggningen anpassade, fastställda och nedtecknade rutiner.

Anläggning och utrustning

- 4.4 Anläggningen och den utrustning som används vid hantering av fiskarna ska vara utformad och underhållas på ett sådant sätt att skador på fiskarna undviks samt så att

fiskarnas stress minimeras och god fiskvälfärd upprätthålls. Därigenom kan sjukdomar till följd av stress och bristande välfärd undvikas.

Övrig livsmiljö

- 4.5 Förutom att kunna identifiera möjliga problem och brister i fiskarnas levnadsmiljö ska personalen ha kunskap om anläggningens rutiner för hantering av olika problem. Instruktioner och rutiner ska finnas nedtecknade och förmedlade till alla som sköter om fiskarna.
- 4.6 Alla reservsystem som har betydelse för fiskarnas välfärd ska testas regelbundet enligt i förväg fastställda rutiner.
- 4.7 Alla hastiga ändringar i fiskarnas livsmiljö ska undvikas, både på anläggningen och i samband med transport av levande fiskar. Hastiga ändringar innebär en kraftig stress för fiskarna vilket i sin tur ökar risken för stressinducerade sjukdomsutbrott. Detta gäller inte planerade uppehåll i utfodring inför hantering, slakt och transport.

5. Skötsel

Hantering

- 5.1 Anläggningens rutiner för skötsel och hantering ska vara utformade för att minska risken för stressinducerade sjukdomsutbrott.
- 5.2 Rutiner för hur skötsel och hantering av fiskarna ska ske på anläggningen ska finnas nedskrivna och förmedlade till samtlig personal som hanterar fiskarna.

Transport av levande fiskar

- 5.3 Flytt mellan anläggningar får bara göras enligt kontrollprogrammets riktlinjer (se plan och riktlinjer).
- 5.4 Fiskarnas hälsostatus ska övervakas noggrant inför transport, under transporten och vid ankomst till den nya anläggningen.
- 5.5 Rutiner för transport av fiskarna ska finnas nedtecknade i rutinpärmen. Sådana rutiner gäller exempelvis kontroll och justering av vattentemperatur och vattenkvalitetsparametrar, transporttankarnas utformning, rengöring och underhåll samt transporterarnas längd. En målsättning med rutinerna ska vara att minska riskerna för sekundära stress- eller skadeinducerade sjukdomsutbrott.
- 5.6 Smittskyddsforebyggande hygienrutiner vid transport, för rengöring av transporttankar och för annan utrustning som används i samband med transport ska finnas nedskrivna och efterföljas.

- 5.7 Fiskar som dött i samband med transport ska samlas in och dödsorsaken utredas av anläggningens personal och/eller transportören, om misstanke om sjukdom föreligger ska veterinär kontaktas.

6. Foder

Foderinnehåll och kvalitet

- 6.1 För anläggningar anslutna till kontrollprogrammet, oavsett odlingssyfte, gäller att, rå obehandlad fisk inte får användas för utfodring. Fodret får inte heller innehålla animaliskt protein som härrör från fisk av samma art. Kommersiellt producerat foder avsedda för aktuell fiskart uppfyller detta krav. Foder som bedöms på något sätt kunna vara skadligt för fiskarna ska inte användas.

Förvaring av foder

- 6.2 För anläggningar anslutna till kontrollprogrammet, oavsett odlingssyfte, gäller att fiskfodret ska förvaras och hanteras på ett sätt och enligt rutiner som förhindrar smitta, garanterar spårbarhet och god hygien. Detta innebär att förvaringslokaler, behållare och annan utrustning för foder ska hållas rena och i god ordning. Det innebär även att fodret ska förvaras på ett sådant sätt att det är skyddat från fukt och angrepp av skadedjur samt att foderspill ska omhändertas dagligen.

7. Fiskhälsa och smittskydd

Anläggningshygien

- 7.1 Alla delar av anläggningen ska hållas väl rengjorda och i god allmän ordning.
- 7.2 Foderspill ska åtgärdas dagligen för att undvika skadedjursangrepp.
- 7.3 Hygienrutinerna för anläggningen ska finnas nedtecknade i rutinpärmen och vara delgivna till all personal som hanterar fiskarna. Där ska finnas rutinbeskrivningar för regelbunden rengöring av exempelvis lokaler, odlingsenheter, båtar och övrig utrustning.
- 7.4 Hygienrutiner för personalen ska finnas formulerade och nedtecknade samt vara delgivna till alla som sköter fiskarna. Dessa ska innefatta handtvätt, rengöring av skor/kläder och/eller byte av skyddskläder inom anläggningen.

Smittskyddszoner

- 7.5 Odlaren ska, i samråd med den kontrollerande veterinären, eftersträva att anläggningen så långt som möjligt delas in i olika smittskyddszoner. Med detta avses att anläggningen delas in i områden där arbetsmaterial, utrustning, foder och djur hålls smittskyddsmässigt separerade.

Om smittskyddszoner inte finns upprättade på anläggningen ska en tidsatt handlingsplan formuleras i samråd med kontrollerande veterinär. Handlingsplanen ska

innehålla åtgärder för att så långt som möjligt nå en smittskyddsmässig indelning av anläggningen.

- 7.6 Där indelning i smittskydds-zoner genomförts ska dessa zoner vara tydligt utmärkta och skrivna instruktioner om hygienrutiner vid förflyttning mellan olika smittskydds-zoner ska finnas klart synliga utanför varje avdelning samt i rutinpärmerna.
- 7.7 Tydliga skrivna instruktioner om i vilken ordning och med vilka tidsintervall olika delar av anläggningen ska beträdas skall finnas klart synliga utanför varje avdelning samt i rutinpärmerna.
- 7.8 Arbetsrutiner och arbetsordning på anläggningen ska i samråd med besättningsveterinären utformas med smittskyddet i åtanke. Detta gäller oavsett om anläggningen är indelad i smittskydds-zoner eller ej.

Döda/döende fiskar

- 7.9 Döda och döende fiskar som flyter bör i möjligaste mån förhindras att sjunka till botten. Kassar och kars botten ska tömmas på död sjunken fisk i enlighet med angivna villkor för verksamheten.
- 7.10 På anläggningar där dykare samlar in döda fiskar ska hygienrutiner för att förhindra att sjukdomsalstrare sprids i samband med insamling finnas och efterföljas.
- 7.11 Dödlighet ska journalföras för varje individuell odlingsenhet på anläggningen.
- 7.12 Död fisk och foder för användning på anläggningen ska hållas åtskilda och inte transporteras tillsammans.
- 7.13 Hygienrutiner för rengöring och desinficering av utrustning och fordon som används för insamling, förvaring och transport av död fisk ska finnas nedtecknade och efterföljas.

Animaliska biprodukter

- 7.14 Förvaringsutrymmet för animaliska biprodukter ska hållas låst och vara anpassat för att kunna rengöras och desinficeras väl.
- 7.15 På anläggningen ska anpassade rutiner för hantering och märkning av animaliska biprodukter finnas formulerade, delgivna till personalen och efterföljas.

Rymningar

- 7.16 På anläggningen ska en plan för förebyggande och hantering av oavsiktlig spridning av odlade fiskar till vilda vatten finnas. Planen ska vara anläggningsanpassad, finnas nedtecknad, vara delgiven till all personal och efterföljas.

7.17 Rutiner för installation, tillsyn, förflyttning och underhåll av kassar/odlingsenheter samt annan utrustning vilka syftar till att minska risken för rymning ska finnas formulerade, delgivna till personalen och efterföljas.

Besökshygien

7.18 För alla anslutna anläggningar, oavsett odlingssyfte, är minimikravet att besökare som vistas i utrymmen där fiskarna hålls ska bära lämpliga skoskydd, alternativt ska skor desinficeras. Besökare ska också ges möjlighet till handtvätt med flytande tvål, varmt och kallt vatten samt handdesinficering.

7.19 Rutiner för förbyggande av smitta i samband med besök ska finnas formulerade i anläggningens rutinpärm och efterföljas. Detta innefattar bland annat rutiner för besöksvärd, besöksjournal och smittskyddsinformation till besökare.

8. Sjukdomshantering och läkemedel

Vid sjukdomsutbrott

8.1 En beredskapsplan för hantering av sjukdomsutbrott ska finnas formulerad. Denna ska innefatta anläggningsspecifika rutiner för att minska smittryck och för skyndsamt begränsning av smittspridning i samband med sjukdomsutbrott. Beredskapsplanen ska finnas nedtecknad, delgiven till alla som hanterar fiskarna och efterföljas i samband med sjukdomsutbrott.

Profylax och behandling

8.2 På alla anläggningar inom kontrollprogrammet, oavsett odlingssyfte, ska följande uppgifter journalföras i samband med alla typer av förebyggande och behandling av fiskarna:

- datum för behandlingen
- aktuell odlingsenhets identifikationsnummer
- diagnos
- läkemedlets/substansens namn och dosering
- behandlingstidens längd
- namn på förskrivande veterinär
- namn på den som utfört behandlingen

8.3 Effekten av alla typer av behandlingar ska journalföras i odlingsjournalen för att kunna följas upp.

8.4 Behandlingar genom badning ska ske enligt evidensbaserade instruktioner och/eller utifrån beprövad erfarenhet. Vid avsteg från dessa eller osäkerhet kring behandlingsmetod/dosering ska veterinär konsulteras. Detta för att garantera effektiv behandling utan risk för att skada fiskarna.

8.5 Badning av fiskarna görs som utgångspunkt enbart när ett behov föreligger. Behandling i förebyggande syfte ska göras utifrån beprövad erfarenhet och efter noggrant övervägande. Vid osäkerhet kring förebyggande behandling ska veterinär konsulteras.

8.6 För de sjukdomar där effektiva vacciner finns och vilka förekommer i anläggningens närmiljö ska sådana ges enligt tillverkarens rekommenderade rutiner och metoder.

9. Slakt och slaktanläggning

9.1 Slaktverksamheten ska ha anpassade rutiner för rengöring och desinfektion av lokaler, utrustning och personhygien. Dessa ska finnas nedtecknade och efterföljas.

9.2 Rutiner för personhygien ska finnas tydligt uppsatta vid samtliga ut- och ingångar till slakteriet.